

Marko Porčić

Etnoarheologija – sadašnjost kao ključ za prošlost*

Apstrakt: Tema ovog teksta jeste etnoarheologija kao amalgam dve discipline, etnologije i arheologije. Cilj ovog rada je da ukaže na mogućnost veze između etnologije i arheologije, predstavljajući etnoarheologiju kao metodološki put ka pronalazačenju načina da se dinamika ljudske aktivnosti poveže sa statikom arheološkog zapisa. Predstavljene i razmotrene su osnovne teorijske pretpostavke koje leže u osnovi etnoarheološkog metoda, a posebna pažnja je posvećena ideji o teoriji srednjeg opsega, nastaloj u kontekstu procesne arheologije. Ključni element teorije srednjeg opsega jeste etnoarheologija kao direktna spona između etnologije i arheologije. Takođe, autor razmatra mogućnosti povezivanja srpske arheologije i etnologije kroz etnoarheološku praksu.

Ključne reči: etnoarheologija, teorija srednjeg opsega, analogija

Uvod

Arheologija se zajedno sa antropologijom svrstava u grupu humanističkih disciplina i svaki će arheolog ili antropolog/etnolog, upitan da li antropologija/etnologija ima veze sa arheologijom, dati potvrđan odgovor. Međutim, ukoliko bi pitanje glasilo kakva je priroda te veze, ne bi bilo moguće dati jednostavan i kratak odgovor.

Cilj ovog rada jeste da osvetli jedan aspekt te veze iz koga je proizašlo čitavo istraživačko polje – etnoarheologija, koje bi posredno trebalo da omogućiti arheologiji da doprinese antropologiji shvaćenoj kao najopštijoj nauci o čoveku.

Etnoarheologija je pojam koji nije nepoznat ni arheološkoj ni etnološkoj javnosti. Poznata je stvar da su se arheolozi služili etnografskom građom i u ranijim periodima istorije arheologije. Kod arheoloških pristupa XIX i prve polovine XX veka prisutno je, u većoj ili manjoj meri, pozivanje na etnografsku analogiju, tako da ideja o korišćenju etnografskog materijala za potrebe

* Autor je stipendista Ministarstva nauke i zaštite životne sredine Republike Srbije, a ovaj tekst nastao je u okviru projekta *Interkulturalna komunikacija u paleobalkanskim društvima* br. 147040, finansiranog od strane istog Ministarstva.

arheologije nije nova. Sam pojam *etnoarheologija* skovao je i upotrebio još davne 1900. godine Fjuks (Fewkes), nazivajući etnoarheologom onog arheologa koji se priprema za istraživanje prošlosti proučavajući sadašnji život (David and Kramer 2001: 6).

Dakle, iako je ideja o mogućoj vezi između etnografije i arheologije veoma stara, ovo razmatranje započeće konceptom etnoarheologije, koji je istorijski nastao kao metodološki postupak razvijen da bi se zadovoljili epistemološki kriterijumi *nove (procesne) arheologije*, teorijskog pravca koji je nastao šezdesetih godina XX veka i propagirao pozitivističku epistemologiju i neoevolucionizam kao antropološku osnovu (v. Johnson 1999, Olsen 2002). Njegova upotreba ne ostaje ograničena samo na pobornike ovog teorijskog pravca, već se "širi", tj. ulazi u široku upotrebu kod arheologa raznolikih teorijskih orijentacija koji se bave proučavanjem etnografske građe u arheološke svrhe. Otud nastaju mnoge nedoumice oko upotrebe (i zloupotrebe) ovog termina, jer se sve što ima veze sa etnografskim materijalom (ili čak etnosom!), a koristi se u arheološkoj interpretaciji, naziva etnoarheologijom. Iako ne postoji jedna definicija etnoarheologije oko koje bi se svi složili (David i Kramer 2001:12) su pobrojali čak dvanaest), postoje osnovne postavke kao i problemi etnoarheologije koji su definisani i eksplicirani najvećim delom u kontekstu Nove (procesne) arheologije.

Srpska arheologija je svojim najvećim delom ostala izvan glavnih teorijskih rasprava koje su vođene šezdesetih godina XX veka (Babić 2002, Палавестра 2005), što je rezultiralo time da su se arheologija sa jedne strane, i etnologija i antropologija sa druge, udaljile i koegzistirale u odnosu "dobrosusedskog nemešanja" (Палавестра 2005). Stoga ovaj rad predstavlja logičan nastavak članka *Dobrosusedsko nemešanje – srpska arheologija i etnologija* (Палавестра 2005) gde je autor, između ostalog, ukazao na potrebu da se veze između disciplina ponovo uspostave i da se istraže putevi koji se njihovim ponovnim uspostavljanjem otvaraju. U tom smislu, etnoarheologija predstavlja ključan pojam u teorijskom i direktnom, praktičnom povezivanju arheologije sa etnologijom i etnografijom, a indirektno i sa antropologijom.

Da bi se koncept etnoarheologije u potpunosti objasnio, mora se detaljno analizirati teorijska osnova koja stoji iza njega kao i istorijat razvoja te teorijske osnove. Možda će se na prvi pogled učiniti da je nepotreban osvrt na "opšte poznate postavke" nove arheologije, ali uzevši u obzir činjenicu da ovaj rad ne bi ni bio pisan u 2006. godini da su pomenute teorijske postavke zaista opšte poznate, mislim da je on ipak neophodan.

Sa promenom teorijskog kursa u arheologiji, menjala se i etnoarheologija, te bi stoga ovaj prikaz bio ozbiljno iskrivljen i nedovoljan kada bi se bazirao samo na procesnom konceptu etnoarheologije. Stoga će od procesne osnove biti prikazan dalji razvoj teorije i implikacije tog razvoja na odnos arheologije, etnologije i antropologije.

Sagledavši istorijsku i teorijsku osnovu etnoarheologije, kao i iskustva proistekla iz dosadašnjih istraživanja, biće razmotrene mogućnosti primene etnoarheološkog postupka u srpskoj nauci, i na taj način će biti ukazano na potrebu približavanja arheologije, antropologije i etnologije i kod nas.

Luis Binford i izgradnja teorije srednjeg opsega

Osnovni cilj arheologije kao nauke jeste da na osnovu materijalnih ostataka rekonstruiše i objasni prošlost ljudskih zajednica. Prošlost koju želimo da dosegne obeležava pre svega dinamika, različiti procesi, sveukupnost ljudskog delovanja. Ta dinamika je usled vremenske distance izvan mogućnosti direktnog opažanja, drugim rečima, svi akteri prošlih događaja su davno mrtvi, a ti događaji su odavno svršeni. Ono što je ostalo od te dinamike jeste arheološki zapis. Arheologija polazi upravo od tog zapisa kao iskustva na osnovu koga treba doći do dinamike prošlosti. Ali kakva je priroda tog zapisa? Arheološki zapis je statičan, i što je veoma bitno – savremen, on sam po sebi ne pripada prošlosti, već sadašnjosti (Binford 1981, 1983a, b).

Dakle, svaki iskaz o prošlosti jeste proizvod zaključivanja o dinamici na osnovu statičnog arheološkog materijala. Arheolozi su se na različite načine dovijali kako bi napravili pomenuti intelektualni skok zaključivanja od sadašnjosti ka prošlosti. Pomenuti skok je čak poređen sa religioznim "skokom vere" (Yellen 1977a: 272).

Kritika iz tabora nove arheologije usmerena je na konvencionalna arheološka objašnjenja koja je L. Binford okarakterisao kao induktivna, u smislu da se za određenu arheološku situaciju nalazilo objašnjenje koje nikada nije testirano, već se svaki novi sličan arheološki slučaj podvodio pod to objašnjenje (1983c: 14). On je istakao da je nemoguće isključivo na osnovu arheološkog zapisa ustanoviti koji su to relevantni pokazatelji prošlih aktivnosti i koji interpretativni principi su relevantni za određene klase podataka. Zašto?

Razlog je vrlo jednostavan. Arheološki zapis jeste rezultat dinamike prošlosti, ali ne odslikava direktno tu dinamiku. Da bi se ustanovile veze relevantnije između statike i dinamike potrebno je da se u isto vreme posmatra i jedno i drugo. Očigledno je da je to neizvodljivo oslanjajući se isključivo na arheološki zapis, zato što on sadrži samo statiku, ali ne i dinamiku. Potrebno je da se na osnovu posmatrane dinamike pronađe način da se arheološki zapis podeli u analitičke jedinice koje su relevantne za problem koji se razmatra. Pod pretpostavkom da dinamika ostavlja određene "simptome" koji ostaju u arheološkom zapisu, arheolozi treba da nauče da prepoznaju te simptome i da ih onda "prevedu" u dinamiku koja ih je prouzrokovala.

Drugim rečima, potreban je jasan kriterijum na osnovu koga će biti moguće testirati ideje o ljudskim zajednicama u prošlosti, a iz gore navedenog izla-

ganja je jasno da se taj kriterijum ne može izgrađivati isključivo na osnovu arheološkog materijala. Potreban je dinamički princip kojim bi se "oživeo" statičan arheološki zapis, a jedino mesto gde je moguće istovremeno posmatrati i dinamiku i statiku, jeste u savremenom svetu, ovde i sad (Binford 1983c: 14).

Hipoteze o nastanku arheološkog zapisa je potrebno testirati u sadašnjosti tj. nezavisno od arheološkog materijala na koji želimo da ih primenimo. Zaključak je da je neophodno stvoriti korpus teorije koji će omogućiti da se donosu utemeljeni zaključci o dinamici u prošlosti na osnovu arheološkog zapisa. Binford je ovu teoriju nazvao teorijom srednjeg opsega – *middle-range theory* (1981, 1983a, b).

Etnoarheologija nosi u sebi najveći potencijal za izgradnju teorije srednjeg opsega. Bliska povezanost etnoarheologije i teorije srednjeg opsega leži u činjenici da etnografski kontekst pruža optimalnu sredinu u kojoj je moguće identifikovati i proučavati ključne faktore koji doprinose formiranju arheološkog zapisa, kao i da se poboljšaju merni instrumenti i izoluju odgovarajuće analitičke jedinice kao u nekoj vrsti laboratorije, gde se fenomeni proučavaju pod kontrolisanim okolnostima (Cribb 2004: 5).

Teorija srednjeg opsega bi trebalo da predstavlja istinsku arheološku teoriju, za kakvu se zalagao i Dejvid Klark (Clarke 1973), a etnoarheologija bi predstavljala osnovnu (ali ne i jedinu) istraživačku strategiju koja bi doprinela njenoj izgradnji. Izgradnja teorije srednjeg opsega je po Binfordu trebalo da postane osnovni cilj arheologije, jer ne postoji nijedna druga nauka koja se bavi proučavanjem formiranja arheološkog zapisa (1981: 27, 1983c: 17).

Binford je video izgradnju arheološke teorije kao prvi i neophodan korak ka višem cilju – testiranju opšte antropološke teorije. Pri tome, teorija srednjeg opsega treba da bude nezavisna od opšte teorije kako bi bilo moguće koristiti saznanja prve za testiranje potonje (Binford 1981: 29).

Etnoarheologija u užem smislu je istraživanje specifično za arheologiju, tako da su ovde klasična etnografska dela uglavnom od male koristi, zato što etnolozi koji ih pišu ne proučavaju materijalnu kulturu sa arheološkog aspekta. Materijalna kultura jeste predmet etnologije, ali potraga za "zakonima" ulaženja materijalne kulture u arheološki zapis je predmet etnoarheologije.

Šta to u praksi znači i u čemu se ovakav pristup etnografskoj građi razlikuje od pristupa *kulturno-istorijske arheologije* (dominirajućeg teorijskog pravca u arheologiji do šezdesetih godina XX veka, koji predstavlja arheološku "verziju" Boasovog kulturnog partikularizma, v. Johnson 1999, Olsen 2002), koja je objašnjavala promene na makroplanu migracijama i difuzijom, dok su funkcije artefakata i objekata objašnjavani upotrebom proste formalne etnografske analogije ili direktnim istorijskim metodom – istorijskom analogijom (Binford 1968).

Formalna etnografska analogija podrazumeva pronalaženje sličnosti između arheološke situacije (najčešće neke vrste predmeta) i bilo kog etnograf-

ski zabeleženog slučaja. Arheološka situacija se onda objašnjava etnografskom analogijom. Ovaj pristup ima svoje korene u evolucionističkim objašnjenjima XIX veka koji su otišli najdalje u korišćenju etnografske analogije uzimajući sličnost u jednom aspektu materijalne kulture kao dokaz za potpunu identičnost u svim ostalim aspektima (Lucas 2001: 187-192, Trigger 1998a).

Direktni istorijski metod (Cunningham 2003, Gould and Watson 1982) ili metod kontinualne analogije (Gould 1977: 371-372) počiva na pretpostavci kontinuiteta populacije ili kulture na jednom prostoru, tako da se arheološki zapis jednog područja tumači na osnovu živih zajednica koje naseljavaju to područje i za koje se pretpostavlja da su u generičkoj vezi sa populacijom iz prošlosti (*cf.* Steward 1942).

Kod procesnog pristupa etnoarheologiji osnovna jedinica posmatranja nije forma određene vrste predmeta (figurina, alatki, kuća, grobova, ognjišta, keramike), već forma odnosa različitih analitičkih klasa, ali klasa koje se definišu upravo kroz izgradnju teorije srednjeg opsega. Sadržina tu nije bitna, tj. nije cilj da se utvrdi koji su to tipično npr. nomadski artefakti, kako izgledaju tipično nomadske kuće i sl, jer takve "tipičnosti" verovatno i ne postoje, već je cilj da se uspostave klase objekata čija će se dispozicija posmatrati u procesu formiranja arheološkog zapisa u sadašnjosti.

Binford uvodi dve kategorije materijalne kulture – čuvano (*curated*) i potrošno (*expedient*), koje ne predstavljaju samo kategorije u koje se svrstavaju određeni artefakti, već predstavljaju u isto vreme i različite tehnološke adaptacije koje sa sobom povlače niz drugih posledica u različitim domenima ponašanja određene zajednice (Binford 1980, 1983d). Ove dve vrste artefakata se razlikuju i po načinu na koji ulaze u arheološki zapis. Potrošni predmeti (oni koji su za "jednokratnu upotrebu") će ulaziti u arheološki zapis u najvećem broju slučajeva na onom mestu gde se određena aktivnost, za koju su i namenjeni, obavlja, te će stoga verno odslikavati tu aktivnost, dok će čuvani predmeti (u koje se ulaže mnogo više energije pri izradi i održavanju) ulaziti u arheološki zapis na sasvim drugi način, nezavisno od aktivnosti za koju su namenjeni, pa onda u najvećem broju slučajeva neće postojati veza između aktivnosti za koju je predmet upotrebljavan i mesta gde ulazi u arheološki zapis.

Dakle, nije bitno da li je keramika konične ili bikonične forme, i da li je uopšte u pitanju keramika, već da li se radi o određenoj klasi nalaza koja u arheološki zapis ulazi samo na određenim mestima i pri određenim aktivnostima i koja na određeni način kovarira sa drugom klasom nalaza. Na taj način etnoarheologija nije ograničena samo na one zajednice koje još uvek nisu "kontaminirane" tehnologijom modernog sveta (jer takve i ne postoje), već se može sprovesti i u savremenim urbanim centrima (*cf.* Rathje 1979).

Sadašnjost kao ključ za prošlost: princip uniformitarnosti i problem analogije

Kako posmatranje savremenih npr. Nunamiut Eskima, koji koriste motorne sanke i puške, može da bude korisno za proučavanje prošlosti, konkretno paleolitskih lovaca-sakupljača? U prethodnom odeljku videli smo na koji način treba posmatrati odnos između ljudskih aktivnosti, materijalne kulture i arheološkog zapisa, ali je ostalo neobjašnjeno šta je to što omogućava da se analitičke jedinice ustanovljene u sadašnjosti projektuju u prošlost.

Binford je jasno uvideo ovaj problem i zato je utvrdio da je za projekciju saznanja iz sadašnjosti u prošlost potreban princip uniformitarnosti (1981: 27). Za nužnost principa uniformitarnosti se takođe zalagao i Ričard Guld (Gould 1980: 108, Guld u Gould and Watson 1982).

Binford je pretpostavio da princip uniformitarnosti važi u najmanje tri domena –ekološkom, anatomskom i u domenu prostornog ponašanja (1977: 8). Konkretno, ekološke zakonitosti su invarijantne u odnosu na vreme, anatomija životinja je ista, njihov ritam migracija je isti i sl. Kada je reč o prostornom ponašanju, geografski i geološki faktori, zajedno sa faktorima vezanim za ljudske osobine u pogledu korišćenja prostora, ako ne određuju, onda barem postavljaju određena ograničenja na spektar mogućeg ljudskog ponašanja.

Pretpostavke uniformitarnosti su takođe podložne testiranju i jedan od osnovnih ciljeva prilikom izgradnje teorije srednjeg opsega jeste da se utvrde situacije u kojima možemo pretpostaviti uniformnost, jer:

Mera do koje su ovakve pretpostavke uniformitarnosti zagantovane predstavlja meru stepena do kog su naši zaključci, zasnovani na iskustvu iz savremenog sveta i/ili naše razumevanje procesa koji se odvijaju u njemu, izraženi u vidu teorija i zakona, relevantni za prošlost.

(Binford 1981: 27)

Pretpostavka uniformitarnosti je u uskoj vezi sa problemom analogije. Karakteristično za procesne arheologe bilo je odbacivanje analogije kao epistemološkog instrumenta (Binford 1983c: 7-8, Gould 1980: 29-36, Gould and Watson 1982: 371-376). Binford je metod analogije odbacio zato što ona samo nudi hipoteze o odnosima između promenljivih, a ne uspostavlja relacije između njih (Binford 1983c: 8). Ovo se, pre svega, odnosilo na analogiju kako je ona korišćena u evolucionističkoj arheologiji XIX veka i u kulturno-istorijskoj arheologiji.

Početkom šezdesetih godina uveden je pojam "nove analogije" i predlagalo se da arheolozi "... traže analogije u kulturama koje manipulišu sličnim prirodnim okruženjem na sličan način" (Ascher 1961: 319 prema Gould 1980: 32).

Koncept "nove analogije" kritikovali su i Binford (1983c: 7-8) i Guld (Gould 1980: 32, Guld u Gould and Watson 1982: 372). Suština njihove kritike bila je u tome da sličnosti u određenim aspektima izvora analogije i arheološkog subjekta, kao i korelacije između određenih ekoloških (ili kulturnih) i bihevioralnih (u smislu veze između aktivnosti i arheološkog zapisa koji ostaje kao posledica te aktivnosti) promenljivih, ne moraju garantovati sličnost u ostalim aspektima kao i uzročnu vezu između pomenutih promenljivih, ili, kako je to formulisao Guld: "Naš cilj je da utvrdimo međusobnu povezanost stvari, a ne samo njihovu korelaciju" (Gould and Watson 1982: 374). Dakle, za ispravnu izgradnju teorije srednjeg opsega bilo je neophodno ustanoviti uzročnu vezu između ljudske aktivnosti i svojstava arheološkog zapisa. Empirijske generalizacije zasnovane samo na visokoj korelaciji između dva fenomena ne mogu se tretirati kao istinski uzročni zakoni ili objašnjenja (Binford 1978a).

Takođe, korišćenje analogije je po mišljenju većine procesnih arheologa neizbežno vodilo ka pravljenju logičke greške afirmacije konsekvensa (za diskusiju o grešci afirmacije konsekvensa u arheologiji v. Gould and Watson 1982: 372, Kelly and Hanen 1988: 221-224, Wylie 1982).

Ispostaviće se da je Binfordovo i Guldovo insistiranje da iz istraživačkog programa odstrane analogiju neostvarivo i zasnovano na suviše uskoj definiciji analogije. Ovo je ubedljivo pokazala Alison Vajli ukazujuću na činjenicu da i Binfordov i Guldov program počivaju na specifičnoj vrsti analogije, koja je, iako po svojoj prirodi daleko složenija i utemeljenija u epistemološkom smislu od proste analogije koju su obojica kritikovali, ipak i dalje analogija (Wylie 1982). Ona je na istom mestu pokazala kako se zaključivanje po analogiji može posmatrati kao kontinuum gde na jednom kraju stoji prosta formalna analogija, a na drugom (poželjnom) ekstremu složena strukturna analogija koja počiva na izomorfizmu koji postoji u strukturi izvora analogije i arheološkog subjekta. Vajli takođe ukazuje da zbog induktivne prirode analogije u većini slučajeva nije moguće izbeći grešku afirmacije konsekvensa, osim u retkim slučajevima gde premise u isto vreme predstavljaju dovoljan i nužan uslov da se javi konsekvens (Wylie 1982: 390, v. takođe Коен и Нејгел 2004: 288). Prevedeno na jezik arheologije, samo ako bismo utvrdili da je određena aktivnost dovoljan i nužan uslov da se javi izvestan tip arheološkog zapisa, jedino bismo u tom slučaju sa sigurnošću mogli da na osnovu opaženog arheološkog zapisa zaključimo da ga je proizvela gore pomenuta aktivnost.

Vajli smatra da nemogućnost izbegavanja zaključivanja po analogiji u etnoarheološkim israživanjima ne zadaje fatalni udarac programu procesne arheologije i izgradnji teorije srednjeg opsega. Ona, naprotiv, ohrabruje upotrebu složene – jake analogije (ovakve analogije Hoder (1982a: 72-84) nazvao je "relacionim analogijama") kao legitimnog naučnog instrumenta što je pri-

hvaćeno od strane mnogih autora (Cunningham 2003, David and Kramer 2001: 53). Takođe, insistiranje na traženju uzročne veze se posmatra kao koristan napredak ka udaljavanju od pozitivističkog programa (Wyile 1982: 388) i približavanje realizmu kao prigodnijoj filozofskoj osnovi za arheologiju (detaljnije o neostvarivosti pozitivističkog programa u arheologiji i pogodnosti realizma kao filozofske osnove arheologije v. Gibbon 1989, Trigger 1998b).

Na taj način je dilema koja proističe iz pitanja da li je analogija blagoslov ili prokletstvo razotkrivena kao lažna dilema, jer se ispostavilo da je ona u nauci nužna (Kelley and Hanen 1988: 256-269), a njena štetnost ili korisnost zavise od njenog mesta na kontinuumu jačine i prirode analogije, kao i opreza prilikom upotrebe.

Kritika teorije srednjeg opsega i postprocesna etnoarheologija

Prve kritike na račun Binfordovog modela izgradnje teorije srednjeg opsega došle su iz krugova procesne arheologije. Guld je istakao da se varijabilnost ljudske aktivnosti ne može objasniti oslanjajući se isključivo na ekološke faktore, već se moraju uzeti u obzir i faktori koji su kulturno specifični (Guld u Gould and Watson 1982: 367-368). On stoga uvodi novi koncept – "argument iz anomalije" (Gould 1980).

Guld smatra da ako konkretan slučaj predstavlja anomaliju tj. odstupa od modela predviđenog na osnovu ekoloških faktora, onda je legitimno uključiti kulturne faktore u objašnjenje. Ipak, Guld smatra da ne možemo pristupiti npr. objašnjavanju ostataka hrane pozivajući se prvo na faktore kao što su etnicitet ili ukus, ako postoji jednostavnije objašnjenje za fenomen koje se zasniva ne ekoutilitarnim faktorima (Guld u Gould and Watson 1982: 370).

Dok je Guld i dalje insistirao na primatu ekoloških faktora, postprocesna etnoarheologija je, u skladu sa opštim postavkama *postprocesne arheologije*, teorijskog pravca koji se pojavljuje osamdesetih godina XX veka sa preovlađujućim postmodernističkim elementima (v. Johnson 1999, Olsen 2002), pomerila fokus i primat dala ideološkim i simboličkim strukturama (Cunningham 2003, Trigger 1995, 1998b). Ovo je vidno i u samom naslovu Hoderove etnoarheološke studije *Symbols in Action* (1982b).

Rani Hoderovi etnoarheološki radovi kao i drugih postprocesnih (etno)arheologa počivali su na implicitnoj pretpostavci o uzročnim pravilnostima koji su bili smešteni u domenu ideologije ili simboličkog mišljenja (Cunningham 2003: 400). Kaningem dobro uočava da i postprocesni arheolozi zasnivaju svoje interpretacije na nekoj vrsti premošćavajućih argumenata koji igraju ulogu teorije srednjeg opsega (Cunningham 2003: 401).

Neki postprocesni teoretičari su problematizacijom pojma objektivnosti, doveli u pitanje i potrebu za etnoarheologijom kao metodološkim instrumentom za izgradnju teorije srednjeg opsega (Lucas 2001: 192). Hodder se u kasnijoj fazi, a sa njim i mnogi drugi postprocesni arheolozi, zalagao za redefinisane etnoarheologije i njeno stapanje sa studijama materijalne kulture, koje nemaju za cilj izgradnju arheoloških zakona, već se bave proučavanjem aktivne uloge materijalne kulture u konstrukciji značenja u istorijskom i društvenom kontekstu (Hodder 1986: 97).

Mnogo ozbiljnija kritika teorije srednjeg opsega, koja dolazi iz redova postprocesne arheologije i korišćenja etnoarheologije za njenu izgradnju, odnosi se na negiranje nezavisnosti teorije srednjeg opsega od opšte teorije (npr. Hodder 1986: 103, Lucas 2001: 183-187). Kada je reč o procesima formacije arheološkog zapisa pod uticajima biofizičkih zakonitosti (npr. tafonomija životinjskih kostiju), ili transformacija nastalih pod uticajem prirodnih faktora ("N transforms" kako ih naziva M. Schiffer (1987)), nezavisnost teorije srednjeg opsega i opšte teorije je moguća, mada se onda teorija srednjeg opsega ne može nazvati teorijom već metodom (Raab and Goodyear 1984). Što se više primičemo procesima formacije koji ne zavise isključivo od pomenutih zakonitosti, teorija srednjeg opsega prestaje da bude nezavisna od opšte teorije (u kojoj npr. pretpostavljamo postojanje nadkulturnih pravilnosti). Tako određene pravilnosti u odnosu između određenih aktivnosti i formiranja arheološkog zapisa, uočene u određenom etnografskom kontekstu, možemo koristiti za "dekodiranje" arheološkog zapisa samo pod pretpostavkom da su te pravilnosti univerzalne, a takva pretpostavka o opštostima stoji u srcu evolucionizma (ili strukturalizma npr) kao opšte teorije, što očigledno narušava nezavisnost teorije srednjeg opsega od opšte teorije.

Mogućnost sinteze?

Kada je reč o etnoarheološkoj praksi, procesna i postprocesna etnoarheologija su već ujedinjene u analogiji, tj. istraživači i jedne i druge teorijske orijentacije se koriste svojevrsnim vidom analogije koja je oličena u eksplicitnom ili implicitnom principu uniformitarnosti (Cunningham 2003: 401). Dogmatično insistiranje na osnovnim postavkama jedne ili druge škole najčešće je štetno po etnoarheologiju (Cunningham 2003). Dejvid i Kramer ističu da je moguće i poželjno paralelno postojanje oba pristupa, a pominju čak i mogućnost sinteze (David and Kramer 2001: 59-61).

Ipak, moglo bi se zaključiti da istinska sinteza ekstremnih stavova procesne i postprocesne arheologije na teorijskom nivou, iz mnogih razloga nije moguća, ali je moguća (i neophodno) proširiti postavke teorije srednjeg op-

sega kako bi se istražile mogućnosti koje pruža etnoarheologija i za proučavanje ideoloških i simboličkih aspekata kulture.

Binford je izgradnju teorije srednjeg opsega zasnovao na principima uniformnosti koji se odnose na ekološke, biološke i fizičke aspekte kulturnih sistema, smatrajući, pod uticajem Vajtovog i Stjuardovog neoevolucionizma, da je proučavanje ovih aspekata dovoljno da bi se objasnio fenomen kulture i kulturne promene. Pokazalo se da je ovakvo shvatanje kulture suviše ograničeno, tj. kultura se ne može bez ostatka redukovati na ekološko-fizičke činioce, na šta ukazuje i Guld (Gould 1980, Gould and Watson 1982). Binford je na taj način preuranjeno ograničio teoriju srednjeg opsega i etnoarheologiju u skladu sa postavkama opšte teorije za koju se zalagao i koja nije uspela da uzme u obzir sve aspekte ljudskog ponašanja i arheološkog zapisa (Trigger 1998b: 31).

Ako se odbaci viđenje da se svi aspekti kulture mogu objasniti ekološko-tehnološkim faktorima, ostaje širok spektar ideološko-simboličkih fenomena koje je potrebno objasniti na neki drugi način. Takođe, ukoliko znanje o ovim fenomenima u sadašnjosti želimo da upotrebimo za stvaranje novih znanja o prošlosti, stvara se potreba da se proširi pojam teorije srednjeg opsega (Trigger 1995) time što ćemo naše projekcije zasnovati na potencijalnim principima uniformitarnosti u domenu psihologije.

Jasno je da je za takav poduhvat potrebno znanje iz disciplina kao što su evoluciona psihologija, kognitivna psihologija i socijalna psihologija. Ovakvi pokušaji već postoje, a etnoarheologija u njima igra veliku ulogu. Primeri kombinovanja psiholoških i neuroloških znanja sa etnografskim i arheološkim zapisom mogu se naći u studiji o paleolitskoj umetnosti D. Luis-Vilijamsa (Lewis-Williams) *The Mind in the Cave* (2004).

Sinteza je moguća u smislu iznalaženja načina da se znanja u sadašnjosti, koja se tiču ideologije, simbolike i psihologije, uz pomoć principa uniformitarnosti koji će biti potkrepljeni znanjima moderne psihologije, iskoriste za osvetljavanje prošlosti. Upravo zbog toga što ideološki i simbolički aspekti imaju značajnu ulogu, potrebno je da njihovo proučavanje bude zasnovano na što je moguće objektivnijoj osnovi, a ne na sumnjivoj intuiciji. Treba biti svestan da se potpuna objektivnost ne može postići, kao i da se principi uniformitarnosti ne mogu rastezati u nedogled, ali uz otkrivanje i eksplicaciju "graničnih uslova" (cf. Cunningham 2003: 394-395), može se postići napredak u korišćenju etnoarheoloških saznanja za rasvetljavanje ideoloških i simboličkih aspekata kulturnih sistema prošlosti.

Takođe, iako je često zamagljena granica između opšte teorije i teorije srednjeg opsega, korisno je razlikovati ova dva pojma, makar zbog konceptualne jasnoće i disciplinovanja misaonog okvira.

Etnoarheologija u Srbiji – perspektive

U svetlu prethodne teorijske diskusije već se može nazreti odgovor na pitanje da li srpska arheologija, antropologija i etnologija mogu pronaći zajedničku temu u etnoarheologiji. Kao opšti zaključak o dosadašnjim vezama može se prihvatiti mišljenje da su u srpskoj arheologiji "teorijski ekskurzi ka multidisciplinarnoj balkanologiji i 'istoriji dugog trajanja' uglavnom ostali na deklarativnom, programskom nivou" (Палавестра 2005: 93).

Kada je reč o korišćenju arheologije od strane etnologa, prirodu ovog odnosa sumirao je A. Palavestra rečima "da se i u etnologiji ponavljala priča o dobrosusedskom neuznemiravanju, uz eventualne, skromne i neobavezne pozajmice iz druge discipline" (2005).

Retki primeri etnoarheološke prakse u srpskoj arheologiji (npr. Ђорђевић-Богдановић 1996) imaju jednu specifičnu zajedničku crtu, a to je da se oslanjaju na "balkanološki pristup" interdisciplinarnosti, koji podrazumeva uspostavljanje veze između antropogeografije, istorije, etnologije i arheologije, u bavljenju problemima vezanih za Balkansko poluostrvo (Palavestra 1994). Ako se ispita epistemološka osnova ovakvog pristupa, vidno je da se on u mnogim aspektima podudara sa onim što je u anglo-američkoj teorijskoj literaturi označeno kao direktna istorijska analogija ili kontinualna analogija (Gould 1977, Gould and Watson 1982: 357, Cunningham 2003: 401-402), s tim što se kod antropogeografskog pristupa ne postulira nužno kontinuitet populacije, već kulture.

Ova vrsta analogije logički nije različita od opšte komparativne analogije (kod koje ne postoji istorijsko-geografski kontinuitet izvora analogije i arheološkog subjekta). Njena privlačnost leži u većoj apriornoj verovatnoći u odnosu na opštu komparativnu analogiju (Gould and Watson 1982: 357), kao i u tome da se primenom direktne istorijske analogije mogu zaobići problemi vezani za debatu između procesne i postprocesne škole o tome koji aspekti kulture imaju primat, jer se transfer informacija od etnografskog izvora ka arheološkom zapisu opravdava relacijom homologije koja postoji između njih, tako da pitanje o tome koji faktori (ekološki ili kulturni) na to utiču nije od ključnog značaja (Cunningham 2003: 402). Kao i kod svakog drugog zaključivanja po analogiji, i ovde je nužno pokazati da su sličnosti strukturalne, a ne samo formalne prirode, jer se ne može a priori garantovati da postoji kontinuitet u procesima od interesa.

Za konkretan primer možemo uzeti problematiku stočarstva i stočarskih zajednica na Balkanu. Etnolozi i antropolozi su se fenomenom balkanskih stočara intenzivno bavili (Антонијевић 1982, Cvijić 1922, Чубриловић 1976, Филиповић 1963, Rihtman 1976).

M. Garašanić je razmatrajući problem ranog bronzanog doba u Srbiji upotrebio etnološku analogiju (Garašanić 1983: 714), poredeći zajednice ranog bronzanog doba sa Vlasima i Sarakačanima (Garašanić 1977, 1994). Garaša-

ninova upotreba etnografske analogije, iako podložna svim kritikama koje je procesna arheologija upućivala načinu na koji se kulturno-istorijski arheolozi služe etnografskim zapisom, otvara mnoga zanimljiva pitanja za arheologiju i etnoarheologiju mobilnih stočarskih zajednica, i upućuje na nove puteve istraživanja.

Postojanje duge tradicije bavljenja fenomenom mobilnih stočarskih zajednica kod nas, rezultiralo je bogatom građom koju je potrebno sagledati sa etnoarheološkog aspekta (u meri u kojoj je to moguće) i predstavlja neophodnu dopunu eventualnim novim terenskim etnoarheološkim istraživanjima. Mogućnost etnoarheološkog terenskog rada u Srbiji ostaje put koji treba istražiti. Kao primer i uzor potencijalnih budućih etnoarheoloških istraživanja na našim prostorima mogu poslužiti već postojeće brojne teorijske i terenske etnoarheološke studije mobilno stočarskih zajednica iz drugih delova sveta (Bar-Yosef and Khazanov 1992, Cribb 2004, Hole 1979). Korišćenjem tekovina antropogeografske škole, uz nužnu formalizaciju i testiranje njegovih osnovnih postavki kroz primenu načela savremene arheološke teorije i epistemologije, može se uspostaviti kvalitetan etnoarheološki istraživački program.

Kao poseban problem na kome treba raditi jeste ograničenost etnografske literature u odnosu na etnoarheološke potrebe. Drugim rečima, etnolozi su svoja istraživanja kulture i materijalne kulture sprovodili prema etnografskim standardima i u skladu sa etnološkim interesovanjima, što često čini takve podatke neupotrebljivim za arheologe. Stoga se taj problem može rešavati na taj način što će se etnološka literatura iščitavati sa arheološkog aspekta u pokušaju da se dobiju etnoarheološki podaci, a ako je takva transformacija onemogućena kvalitetom etnografskih podataka, onda etnografski zapis može služiti kao dopuna arheološkim iskopavanjima onih lokacija koje se pominju u etnografskom zapisu i za koje taj isti zapis obezbeđuje "pogled" na dinamiku od interesa. Besmisleno je i neopravdano kriviti etnologue zbog neadekvatnosti njihovih opažanja u arheološke svrhe, ali će zato arheolozi snositi krivicu ako ne istraže puteve etnoarheologije kod nas.

Fenomen stočarstva je samo jedan od širokog spektra problema od interesa i srpske arheologije i etnologije, koji je ovde uzet samo za primer. Antropogeografska proučavanja obuhvataju mnoge aspekte materijalne kulture (npr. Cvijić /1922/ razmatranju arhitekture na Balkanu posvećuje čitavo poglavlje), koji mogu biti od koristi arheolozima. Takođe, polje etnoarheologije savremenih naselja kod nas ostaje neispitano područje. Arheološka istraživanja današnjice – arheologija nas samih, mogu pod određenim okolnostima služiti za izgradnju teorije srednjeg opsega (Rathje 1979), ali primena arheoloških metoda u okviru proučavanja modernih urbanih i ruralnih zajednica može služiti i u antropološke svrhe u užem smislu, kao logična dopuna već postojećim studijama materijalne kulture.

Ka izgradnji uporednih okvira

Kada se govori o etnoarheologiji mogao bi se u potpunosti prihvatiti stav koji su izneli Dejvid i Kramer da ona (u najširem smislu) nije ni teorija ni metod već istraživačka strategija koja obuhvata niz različitih načina proučavanja odnosa između materijalne kulture i kulture kao celine, kako u kontekstu "živog sistema", tako i u kontekstu ulaska materijalne kulture u arheološki zapis (David and Kramer 2001: 2).

Kaningem je izdvojio četiri različite uloge etnoarheologije (Cunningham 2003: 391-393) koje su u većoj ili manjoj meri prisutne u skoro svakom etnoarheološkom istraživačkom programu. Prve dve uloge, pronalaženje zakonitosti između dinamike i statike i testiranje arheoloških hipoteza su već opisane, tako da će sada ukratko biti opisane druge dve:

a. Interpretativno otkriće. Ova uloga etnoarheologije odnosi se na proširivanje spiska analogija tj. otkrivanje različitih procesa i aktivnosti koji mogu uticati na formiranje arheološkog zapisa.

b. Podizanje "analoške svesti" kod arheologa. Ovako viđena etnoarheologija ima za cilj da arheolozima predstavi svu varijabilnost živog sistema kako bi se izbegla preterana pojednostavljivanja i olaka arheološka operacionalizacija etnoloških i antropoloških termina (*cf.* Allen and Ričardson 1971, Stanislavski 1977).

Iako je prvobitni optimizam izražen kroz prve dve uloge koje je iznedrila procesna arheologija u velikoj meri splasao, jer čvrsti zakoni koji nedvosmisleno povezuju ljudsku aktivnost nisu pronađeni, kako zbog nemogućnosti da se kontrolišu sve relevantne promenljive, tako zbog fenomena ekvifinalnosti različitih aktivnosti u odnosu na arheološki zapis, etnoarheologija je značajno doprinela izgradnji teoriji srednjeg opsega. Proučavanje lovačko-sakupljačkih zajednica prošlosti je danas nemoguće bez korišćenja etnoarheoloških saznanja do kojih su došli Binford (1978b, 1981, 1983a, 2001), Guld (Gould 1980) i Jelen (Yellen 1977b). Isto tako, arheolozi koji se bave nomadsko-stočarskim zajednicama prošlosti ne mogu zaobići radove R. Kriba (Cribb 2004) i F. Hola (Hole 1979). Razvoj etnoarheologije može se pratiti i kroz sve veću specijalizaciju istraživača na konkretne i specifične probleme. Opšte zbornike posvećene etnoarheologiji koji su izlazili sedamdesetih (v. npr. Ingersoll, Yellen and MacDonald 1977, Kramer 1979) dopunjuju osamdesetih i devedesetih specijalističke studije posvećene specifičnim problemima kao što su tafonomija životinjskih kostiju (Binford 1981), keramika (Longacre 1991), napuštanje naselja i regiona (Cameron and Tomka 1993) i proučavanje mobilnih kampova (Gamble and Boisimier 1991).

Opšta antropološka teorija ne može da ignoriše prošlost ako teži opštosti, i zato svoje koncepte mora graditi kako na istraživanju sadašnjosti, tako i prošlosti. Treba raditi na pronalaženju principa uniformitarnosti u ideološkim i psihološkim aspektima, a epistemološka osnova realizma dozvoljava da se stvarnost proučava na više nivoa od kojih svaki ima svoje zakonitosti (v. Gibbon 1989: 142-172). Na taj način, moguće je proučavati ideološke i simboličke aspekte nezavisno od ekoloških i fizičkih, ne poričući da prvi nisu na neki način (jače ili slabije) povezani sa drugima.

Etnoarheologija kao istraživačka strategija služi uspostavljanju uporednih okvira u najširem smislu. Rezultati etnoarheologije u najvećoj meri doprinose arheologiji i koriste se za izgradnju teorije srednjeg opsega koja je po svojoj prirodi arheološka teorija, ali imajući u vidu širu sliku odnosa između arheologije i antropologije kako ga vidi Binford (1983b, 2001), etnoarheologija doprinosi direktno zbližavanju dve discipline (u smislu da je njena terenska praksa nužni amalgam etnografskog i arheološkog metoda), a indirektno stvarajući teorijsku vezu između arheologije, antropologije i etnologije.

Literatura

- Allen, W. L. and Ričardson, J. B. 1971. The Reconstruction of Kinship from Archaeological Data: The Concepts, the Methods, and the Feasibility. *American Antiquity* 36: 41-53.
- Антонијевић, Д. 1982. *Обреди и обичаји балканских сточара*. Београд: Балкано-лошки институт САНУ.
- Ascher, R. 1961. Analogy in archaeological interpretation. *Southwestern Journal of Anthropology* 17: 317-325.
- Babić, S. 2002. Still innocent after all these years. Sketches for a social history of archaeology in Serbia. In: *Archaologien Europas: Geschichte, Methoden und Theorien/Archaeologies of Europe: History, Methods and Theories*. Tubinger Archaologische Taschenbücher, Band 3. P. F. Biehl, A. Gramsch and A. Marciniak (eds.). Berlin: Waxmann. 309-322.
- Binford, L. R. 1968. Archaeological Perspectives. In: *New Perspectives in Archaeology*. S. R. Binford and L. R. Binford (eds.). Chicago: Aldine Publishing Company. 5-32.
- 1977. General Introduction. In: *For Theory Building in Archaeology: Essays on Faunal Remains, Aquatic resources, Spatial Analysis, and Systemic Modeling*. L. R. Binford (ed.). New York: Academic Press. 1-13.
- 1978a. On Covering Law and Theories in Archaeology. *Current Anthropology* 19: 631-632.
- 1978b. *Nunamiut Ethnoarchaeology*. New York: Academic Press.
- 1980. Willow Smoke and Dogs' Tails: Hunter-Gatherer Settlement Systems and Archaeological Site Formation. *American Antiquity* 45: 4-20.
- 1981. *Bones: Ancient Men and Modern Myths*. New York: Academic Press.
- 1983a. *In Pursuit of the Past: Decoding the Archaeological Record*. New York: Academic Press.

- 1983b. *Working at Archaeology*. New York: Academic Press.
- 1983c. Working at Archaeology: The Late 1960s and Early 1970s. In: Binford, L.R. *Working at Archaeology*. New York: Academic Press. 3-20.
- 1983d. (1977) Forty-seven Trips: A Case Study in the Character of Archaeological Formation Process. In: Binford, L.R. *Working at Archaeology*. New York-London: Academic Press. 243-268.
- 2001. *Constructing Frames of Reference*. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press.
- Cameron, C. M. and S. A. Tomka (eds.) 1993. *Abandonment of settlements and regions: ethnoarchaeological and archaeological approaches*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clarke, D. L. 1973. Archaeology: The loss of innocence. *Antiquity* 47: 6-18.
- Cribb, R. 2004. *Nomads in Archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cunningham, J. J. 2003. Transcending the "Obnoxious Spectator": a case for processual pluralism in ethnoarchaeology. *Journal of Anthropological Archaeology* 22: 389-410.
- Cvijić, J. 1922. *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje. Knjiga prva*. Zagreb: Hrvatski štamparski zavod.
- Чубриловић, В. (ур.) 1976. *Одредбе позитивног законодавства и обичајног права о сезонским кретањима сточара у југоисточној Европи кроз векове, зборник радова са међународног научног скупа*. Београд: САНУ.
- David, N. and C. Kramer 2001. *Ethnoarchaeology in Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ђорђевић-Богдановић, Б. 1996. Технологија израде керамике кроз упоредна археолошка и етнoлошка истраживања. *Гласник САД* 12: 7-12.
- Филиповић, М. (ур.) 1963. *Симпозијум о средњовјековном катуну одржан 24. и 25. новембра 1961*. Сарајево: Научно друштво СР Босне и Херцеговине.
- Gamble, C. S and W. A. Boisimier (eds.) 1991. *Ethnoarchaeological approaches to mobile campsites*. Ethnoarchaeological Series 1. Ann Arbor: International Monographs in Prehistory.
- Garašanin, M. 1977. Zur Frage der Transhumanz in der dinarischen Bronzezeit. *Balkanica* VII: 37-42.
- Garašanin, M. 1983. Grupa Belotić-Bela Crkva. U: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* IV. (ur.A. Benac). Sarajevo: Svjetlost. 705-718.
- Garašanin, M. 1994. Pastoralisme semi-nomade et nomade dans la Péninsule balkanique à l'énéolithique et au début de l'Age du bronze. *Balkanica* XXV-1: 7-18.
- Gibbon, G. 1989. *Explanation in Archaeology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gould, R. A. 1977. Some Current Problems in Ethnoarchaeology. In: *Experimental Archaeology*. D. Ingersoll, J.E. Yellen and W. Macdonald (eds.). New York: Columbia University Press. 359-377.
- 1980. *Living Archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gould, R.A. and Watson, P. J. 1982. A dialogue on the meaning and use of analogy in ethnoarchaeological reasoning. *Journal of Anthropological Archaeology* 1: 355-381.
- Hodder, I. 1982a. *The Present Past*. London: L. T. Batsford.
- 1982b. *Symbols in Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1986. *Reading the Past*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hole, F. 1979. Rediscovering the Past in the Present: Ethnoarchaeology in Luristan, Iran. In: *Ethnoarchaeology: Implications of Ethnography for Archaeology*. C. Kramer (ed.). New York: Columbia Press. 192-218.
- Ingersoll, D., J. E. Yellen and W. MacDonald (eds.) 1977. *Experimental Archaeology*. New York: Columbia University Press.
- Johnson, M. 1999. *Archaeological Theory: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Kelley, J. H. and Hanen, M. P. 1988. *Archaeology and the Methodology of Science*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Kramer, C. (ed.) 1979. *Ethnoarchaeology: Implications of Ethnography for Archaeology*. New York: Columbia University Press.
- Коен, М. и Хејгел, Е. 2004. (1934) *Увод у логику и научни метод*. Београд: Јасен.
- Lewis-Williams, D. 2004. *The Mind in the Cave: Consciousness and the Origins of Art*. London: Thames & Hudson.
- Longacre, W. A. (ed.) 1991. *Ceramic Ethnoarchaeology*. Tucson: University of Arizona Press.
- Lucas, G. 2001. *Critical Approaches to Fieldwork*. London: Routledge.
- Olsen, B. 2002. *Od predmeta do teksta*. Београд.: Geopoetika.
- Palavestra, A. 1994. Balkanology, Archaeology and Long-Term History. *Balkanica XXV-1*: 83-98.
- 2005. Добросуседско немешање. Српска археологија и етнологија. У: *Етнологија и антропологија: стање и перспективе. Зборник етнографског института САНУ 21*. Љ. Гавриловић (ур.). Београд: САНУ. 87-94.
- Raab, L. M., Goodyear, A. C. 1984. Middle-range theory in archaeology: a critical analysis of origins and applications. *American Antiquity* 49: 255-268.
- Rathje, W. L. 1979. Modern Material Culture Studies. In: *Advances in Archaeological Method and Theory* Vol. 2. M. Schiffer (ed.). New York: Academic Press. 1-29.
- Rihtman, C. (ur.) 1976. *Rad 21. kongresa saveza udruženja folklorista Jugoslavije: Čapljina, 17-21. septembra 1974*. Sarajevo.
- Schiffer, M. B. 1987. *Formation Processes of the Archaeological Record*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Stanislawski, M. B. 1977. Ethnoarchaeology of Hopi and Hopi-Tewa Pottery Making: Styles of Learning. In: *Experimental Archaeology*. D. Ingersoll, J.E. Yellen and W. Macdonald (eds.). New York: Columbia University Press. 378-408.
- Steward, J. H. 1942. The Direct Historical Approach to Archaeology. *American Antiquity* 7: 337-343.
- Trigger, B. C. 1995. Expanding middle-range theory. *Antiquity* 69: 449-458.
- 1998a. *Sociocultural Evolution*. Oxford: Blackwell.
- 1998b. Archaeology and Epistemology: Dialoguing across the Darwinian Chasm. *American Journal of Archaeology* 102: 1-34.
- Wylie, A. 1982. An Analogy by Any Other Name Is Just as Analogical: A Commentary on the Gould Watson Dialogue. *Journal of Anthropological Archaeology* 1: 382-401.
- Yellen, J.E. 1977a. Cultural Patterning in Faunal Remains: Evidence from the !Kung Bushmen. In: *Experimental Archaeology*. D. Ingersoll, J. E. Yellen and W. Macdonald (eds.). New York: Columbia University Press. 271-331.
- 1977b. *Archaeological Approaches to the Present*. New York: Academic Press.

Marko Porčić

Ethnoarchaeology – the Present as Key to the Past

This text discusses the theoretical aspects of ethnoarchaeology, as a discipline that represents a specific hybrid of ethnology and archaeology and thus asserts itself as a significant pathway to building middle-range theories. Methods in ethnoarchaeology enable us to study all aspects of human action, with the necessary reliance on the premise of uniformness, which also gets tested in the course of research. In many ways, this subdiscipline relies on results from related disciplines such as ecology, sociology and psychology. Ethnoarchaeology is thus viewed as a vital research strategy in the building of archaeological theory that represents a necessary condition for the knowledge of the past, and the uses of that knowledge in the construction of general anthropological theory. The author points to the yet unexploited possibilities of ethnoarchaeology in the Balkans, claiming that their exploration may lead to the productive collaboration of archaeology and ethnology in Serbia.

Marko Porčić

Ethnoarchéologie: Le présent comme une clé pour le passé

Ce texte examine des aspects théoriques de l'ethnoarchéologie. Il s'agit d'une discipline particulière qui, établissant des liens entre l'archéologie et l'ethnologie, représente une des voies principales pour construire une théorie moyenne. La méthode ethnoarchéologique permet d'étudier tous les aspects de l'activité humaine, à condition de s'appuyer sur le présupposé de l'uniformité, dûment prouvé au cours de la recherche ethnoarchéologique. Cette discipline repose en grande mesure sur les résultats obtenus dans le cadre d'autres sciences, notamment l'écologie, la sociologie et la psychologie. L'ethnoarchéologie est envisagée comme une stratégie de recherche indispensable pour construire une théorie archéologique qui, à son tour, représente une condition préalable à l'apprentissage du passé et la mise en oeuvre des connaissances acquises pour bâtir une théorie anthropologique générale.

L'auteur signale que, dans les Balkans, les possibilités de l'ethnoarchéologie demeurent non exploitées, alors que leur pleine réalisation contribuerait à un rapprochement entre l'archéologie et l'ethnologie.